

**UNIVERSITY
OF TURKU**

This is a self-archived – parallel-published version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details. When using please cite the original.

AUTHOR	Elina Laine
TITLE	Sukupuolen representaatiot sosiaalityön harjoittelussa Tansaniassa
YEAR	2023
URL	https://journal.fi/kulttuurintutkimus/article/view/125878
VERSION	Publisher's PDF
CITATION	Laine, E. (2023). Sukupuolen representaatiot sosiaalityön harjoittelussa Tansaniassa. <i>Kulttuurintutkimus</i> , 40(4), 5–22. Noudettu osoitteesta https://journal.fi/kulttuurintutkimus/article/view/125878
LICENSE	CC BY-NC-ND 4.0

Sukupuolen representaatiot sosiaalityön harjoittelussa Tansaniassa

Elina Laine

Sosiaalityössä sukupuolen jäsenyykset nivELYVÄT osaksi kulttuurisia merkityksiä, sosiaalisia suhteita ja yhteiskunnallisia rakenteita. Tutkin suomalaisten opiskelijoiden tuottamia sukupuolen representaatioita sosiaalityön harjoittelussa Tansaniassa. Opiskelijat kohtaavat ulkomaan harjoittelunsa aikana resurssiköyhän ympäristön, joka koskettaa erityisesti naisten ja tyttöjen arkista selviytymistä. Tämä kertoo myös sosiaalityön globaalista luonteesta, jonka huomioiminen on keskeistä alan tutkimukselle ja käytännölle.

Tässä tutkimuksessa tarkastelen sukupuolen ja tyttöyden representaatioita suomalaisten opiskelijoiden kirjoituksissa sosiaalityön harjoittelussa Tansaniassa. Tarkoitan sosiaalityöllä tieteenalaa ja ammattia, jolla vahvistetaan yksilöiden ja yhteisöjen elämäntilanteita

sekä edistetään sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja ihmisoikeuksia (IASSW 2014). Sukupuoli on keskeinen yksilöitä kategorisoiva ja sosiaalista järjestystä ylläpitävä tekijä yhteiskunnassa ja siksi sitä on merkityksellistä tutkia sosiaalityössä. Sukupuoleen liittyvät kysymyk-

set todentuvat sosiaalityöntekijöiden naisemmistöisyydessä, perheiden kanssa tehtävässä sosiaalityössä sekä ihmisoikeuskysymyksissä, kuten naiseen kohdistuvassa väkivallassa (Alanko & Orjasniemi 2018; Anis 2012; Keskinen 2012). Siitä huolimatta sukupuol-

leen liittyvät teemat saatetaan ohittaa sosiaalityössä eikä aiheen analyttiselle pohdinnalle aina anneta riittävästi tilaa alan koulutuksessa (Hicks 2015, 471; Leskošek 2008, 9).

Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa ymmärrystä sukupuolen ja tyttöyden representaatioista sosiaalityön opiskelijoiden harjoittelussa sekä vahvistaa tietoisuutta sosiaalityön toimintaympäristöjen moninaisuudesta länsimaiset ja kansallisvaltiolliset rajat ylittäen. Sosiaalityön ammatillisten käytäntöjen harjoittelulla tarkoitetaan työelämysuhteissa tapahtuvaa oppimista, jonka tavoitteena on tuottaa valmiuksia tutkivaan työotteeseen, ammatilliseen arviointiin sekä ammatti-identiteetin lujittamiseen (Sosnet 2019). Tutkimuksen näkökulma on tärkeä, sillä sosiaalityön työkuultuureissa käydään vain vähän keskustelua sukupuolen merkityksistä, mikä voi johtaa sosiaalityöntekijöiden tapoihin ohittaa sukupuoleen liittyvät kysymykset osana alan ammattikäytäntöjä (Petrelus 2005, 42–43).

Tutkimusaineisto koostuu Tansaniassa harjoittelun suorittaneiden suomalaisten sosiaalityön opiskelijoiden kirjoitelmista ja havaintopäiväkirjasta, jonka itse tuotin sosiaalityön harjoittelussa Tansaniassa. Tutkimuskysymykset ovat: Millaisia sukupuolen ja tyttöyden representaatioita sosiaalityön opiskeli-

joiden kirjoituksista muodostuu? Miten nämä representaatiot merkityksellistyvät sosiaalityön opiskelijoiden ammatillisten käytäntöjen harjoittelussa Tansaniassa?

Sukupuolen ja tyttöyden representaatiot liittyvät kulttuurisesti jaettuihin tapoihin tuottaa sosiaalista todellisuutta, samalla kun ne määrittelevät yksilöiden ja yhteisöjen käsityksiä itsestään ja muista. Representaatioilla siis kuvataan, tuotetaan ja edustetaan sukupuoleen liittyviä merkitysantoja. (Hall 1999, 46; Rossi 2015, 81–82.) Opiskelijat hyödynsivät länsimaissa ja Suomessa totuttuja tapoja käsitteellistää sukupuolta. Näistä tavoista olen kiinnostunut: suomalaisten opiskelijoiden harjoittelu Tansaniassa voi tehdä näkyväksi sukupuolen kulttuurisia, sosiaalisia ja historiallisia merkityksiä. Esimerkiksi sukupuolten tasa-arvo mielletään usein läntisten yhteiskuntien ominaisuudeksi ja muissa konteksteissa elävien naisten ja tyttöjen asemaa kuvataan korostuneen rajoittuneeksi. Sukupuoleen liittyvien kysymysten kritiikin tarkastelu ylläpitää siis länsimaissa rakennettuja hierarkioita, jotka sivuuttavat traditioiden merkitykset, yksilöiden toimijuuden ja yhteisöjen moninaisuuden. (Mahmood 2005, 6–7; Mikkonen 2017, 61–62; Mohanty 1984.) Hierarkioita tuotetaan myös tilanteissa, joissa länsimaiset tutkijat ikään kuin pukevat

pelastajan viitan ylleen pyrkimällä ratkaisemaan globaalin etelän tilanteita, esimerkiksi rodullistettuihin tyttöihin kohdistetaan paternalistisia pelastamisyrityksiä, mikä sivuuttaa tyttöjen erot ja elämänmerkitykset (Honkasalo 2011; Valovirta 2010, 99). Pysin tutkimuksessa tiedostamaan tämän eikä tavoitteenani ole kertoa, millaisia tansanialaiset tytöt ovat, vaan tarkastella opiskelijoiden tuottamia sukupuolen ja tyttöyden representaatioita.

Sukupuolen ja tyttöyden lisäksi Tansaniassa tehty sosiaalityön harjoittelu voi tuottaa uusia näkökulmia alan tutkimukselle ja käytännölle Suomessa, missä sosiaalityötä kehystävät usein yksilövastuun, markkinatalouden ja työkansalaisuuden periaatteet (Matthies 2019, 36). Afrikan maissa tehtävässä sosiaalityössä suhtaudutaan sen sijaan kriittisesti yksilökeskeisyyteen ja uusliberalistiseen markkinatalouteen sekä korostetaan yhteisöjen tärkeyttä (Ibrahimi & Mattaini 2019, 800). Tarkastelemalla sosiaalityötä erilaisissa kulttuurisissa ympäristöissä tuotetaan ymmärrystä sosiaalisten kysymysten globaalista luonteesta. Sosiaalityötä on kritisoitu Suomessa siitä, että sen käytännöt ja sisällöt nojaavat turhan yksipuolisesti kansallisvaltiolliseen kehukseen. Tällöin sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja ihmis-oikeuksia edistävästä sosiaalityöstä

irrotetaan esimerkiksi ilmastokriisin ja globaalin eriarvoisuuden kaltaiset keskeiset sosiaaliset kysymykset. (Ranta-Tyrkkö 2017, 115.) Sosiaalityön harjoittelun tutkiminen Tansaniassa luo tutkimukselle erityisen ympäristön: ulkomaan harjoittelut ja opiskelijavaihdot ovat esimerkkejä kansallisvaltion rajat ylittävästä sosiaalityöstä, jossa korostetaan globaalien kysymysten tärkeyttä alan tutkimukselle (ks. Rauhala ym. 2016, 11, 29).

Tansania sosiaalityön opiskelijoiden harjoittelun kontekstina

Tansanian ja Afrikan maiden sosiaalityön historia paikantuu monin paikoin siirtomaahallinnon instituutioihin ja lähetystyöhön, joissa sosiaalityötä tehneiden länsimaissa oppinsa saaneiden työntekijöiden tavoitteena oli kontrolloida yhteisöjen elämää (Spitzer 2019, 570). Tätä asetelmaa on pohdittu dekoloniaalin sosiaalityön keskusteluissa, joissa puretaan alalla ilmeneviä valtasuhteita ja hierarkioita. Ne liittyvät esimerkiksi siihen, miten moderniin ja yksilökeskeiseen ideologiaan perustuvalla länsimaisella sosiaalityöllä on pyritty ratkaisemaan globaalin etelän sosiaalisia ongelmia vailla tietoisuutta paikallisista realiteeteista. (Clarke & Yellow Bird 2021; Midgley 1981; Rauhala ym. 2016, 29.)

Toisin sanoen suomalaiset sosiaalityön opiskelijat kohtaavat Tansaniassa ympäristön, jossa länsimaisen sosiaalityön teoriaperustat ja käytännöt eivät välttämättä ole toimivia paikallisessa kontekstissa.

Tutkimuskohteeni taustalla on vuonna 2002 perustettu Globaali sosiaalityö Ry, joka organisoii sosiaalityön kolmen kuukauden harjoitteluja Tansaniaan. Tansaniassa tehtävä sosiaalityö perustuu yhteisösosiaalityöhön ja yksilöiden selviytymistä vahvistaviin toimiin (Mabeyo 2014, 122). Sosiaalityötä tehdään Tansaniassa useilla tasoilla: eri alueilla on sosiaalitoimistoja ja kolmannen sektorin järjestöt toimivat niin maaseudulla kuin kaupungissakin. Suomalaiset sosiaalityön opiskelijat suorittavat harjoittelun juuri näissä paikallisissa kolmannen sektorin järjestöissä, jotka työskentelevät marginaalissa elävien yksilöiden kanssa. Harjoittelun keskiössä on usein yhteisöjen, perheiden ja erityisesti tyttöjen kanssa työskentely. Opiskelijat kohtaavat harjoittelunsa aikana erilaisia sosiaalisia ongelmia, kuten lapsiperheiden köyhyyttä ja tyttöjen koulunkäynnin vaikeuksia. Harjoittelun aikainen asiakastyö sijoittuu usein maaseudulle, jossa yhteisöjen elämää vaikeuttaa köyhyys, kuten riittämättömät resurssit elämän perustarpeiden tyydyttämiseen.

Köyhyyden lisäksi on tiedostettava

maan väestön heterogeenisyys: Tansaniassa on yli 60 miljoonaa asukasta, useita kieliä, etnisiä ryhmiä sekä uskonto-ryhmiä. Myös kaupungin ja maaseudun väliset erot vaikuttavat sukupuoleen liittyviin kysymyksiin Tansaniassa. Maaseudulle sijoittuva huono-osaisuus on yhteydessä kolonialistisen ajan politiikkaan, jossa vahvistettiin alueellisia eroja siten, että taloudelliset ja sosiaaliset mahdollisuudet paikantuivat muutamiin kaupunkialueisiin (ks. Myumbo 2018, 26). Tanganjika (ent. Tansanian alue) oli Saksan imperialistisessa hallinnassa vuosina 1885–1919 ja siirtyi ensimmäisen maailmansodan jälkeen Ison-Britannian hallintaan. Länsimaat ovat vahvistaneet sukupuolten eriarvoisuutta esimerkiksi muuttamalla maanomistusoikeuksia, lujittamalla valkoisuuteen ja maskuliinisuuteen liittyviä etuoikeuksia sekä kouluttamalla miehiä ja poikia (esim. Hodgson 2017; Myumbo 2018; Shoola 2014).

Tanganjika itsenäistyi vuonna 1961, jonka jälkeen Tanganjika ja Sansibar muodostivat Tansanian liittovaltion vuonna 1964. Maahan perustettiin sosialistinen järjestelmä, *ujamaa*. Ujamaa tunnusti ideologisella tasolla sukupuolten välisen tasa-arvon, mutta politiikalla osin vahvistettiin naisten ja miesten työnjakoa ja sukupuolirooleja, sillä naisilta odotettiin usein äitiyttä ja perhees-

tään huolehtimista (ks. Hodgson 2017, 63–64). Toisaalta ajatus valtion roolista yhteisöjen tukijana rakensi pohjaa ammatilliselle sosiaalityölle ja alan ensimmäisiä koulutusohjelmia perustettiin 1970-luvulla. Haasteena oli kuitenkin koulutuksen perustuminen yksilökeskeiseen länsimaiseen lähestymistapaan, joka ei kohdannut paikallisia ja yhteisöllisiä olosuhteita. (Manyama 2018, 45.)

Vuoden 1992 jälkeen Tansaniaan muodostettiin monipuoluejärjestelmäinen demokratia ja kansainväliset toimijat rahoittivat sosiaalialan järjestöjen toimintaa (Manzanera-Ruiz & Lizárraga 2015, 221). Uusliberalistiseen markkina-ideologiaan sopeutuminen on kuitenkin syventänyt maan tuloeroja (ks. Omari, Linsk & Mason 2016, 353). Köyhyys vaikeuttaa erityisesti naisten ja tyttöjen asemaa Tansaniassa, ja sukupuolten välisiä suhteita jäsennetään osana patriarkaalista rakennetta. Patriarkalaisuus viittaa miehen hallitsevaan asemaan yhteiskunnassa. Rakenteen juuret paikantuvat kolonialistiseen historiaan, ja siihen liittyvät käytännöt todentuvat nykypäivänä esimerkiksi poikalasten ensisijaisuudessa (ks. Myumbo 2018, 46). Patriarkaalinen rakenne on osa ikähierarkiaa, ja Tansaniassa sukupuoli ja ikä merkitsevät nuorten naisten ja tyttöjen herkästi haavoittuvaa asemaa joissain yhteisöissä (esim. Opoku 2017). Ylipäätään Tansa-

niassa sukupuolta määritellään naisten ja miesten erilaisten työnjakojen avulla, sillä perheellä ja vanhemmuudella on olennainen tehtävä yhteiskunnan toiminnassa (Otiso 2013, 145). Tämä heijastuu sosiaalityön toimintakenttään: lasten jääminen orvoksi, yksinhuoltajuus ja lähisuhdeväkivalta ovat keskeisiä haasteita sosiaalityölle (Burke & Ngonyani 2004, 42). Vaikka Tansania on sitoutunut keskeisiin ihmisoikeussopimuksiin, joissain yhteisöissä ylläpidetään naisia ja tyttöjä vahingoittavia käytäntöjä kuten tyttöjen sukuelinten silpomista (Opoku 2017, 251). Sosiaalityön kansainvälisissä keskusteluissa on korostettu universaaleja ihmisoikeuksia sosiaalityön perustana. On kuitenkin ongelmallista, jos niitä puolustettaessa ohitetaan paikalliset yhteisöt sekä naisten ja tyttöjen kokemukset. (Ranta-Tyrkkö 2016, 285.)

Suomalaiset sosiaalityön opiskelijat ovat Tansaniassa harjoittelijan ja opiskelijan rooleissa. Paikalliset sosiaalityöntekijät toimivat heidän ohjaajinaan. Tansaniassa sosiaalityöntekijät pätevöityvät usein noin kolmevuotisten opintojen aikana (Burke & Ngonyani 2004, 44). Maisterin ja tohtorin tutkinnon mahdollistavaa koulutusta on niukasti, ja opetusta vaikeuttavat oppikirjojen länsimaakeskeisyys ja sosiaalityötä ohjaavan lainsäädännön puutteet (Spitzer 2019, 571).

Tulokulmat sukupuolen representaatioihin sosiaalityössä

Lähestyn sukupuolta performatiivisena toistotekona ja aikaan sidottuna toimintana. Sukupuolta siis jatkuvasti ylläpidetään ja tuotetaan arjen kohtaamisissa. Kyse ei ole vapaasti valittavista identiteeteistä, vaan sukupuoleen liittyy pakottavia elementtejä, jotka nivoutuvat sosiaalisiin odotuksiin. (Butler 1990; ks. Rossi 2015, 33–34.) Esimerkiksi sosiaalityössä asiakkaat kohdataan usein naisina ja miehinä, ja näiden kategorioiden perusteella heiltä saatetaan odottaa tiettyntyyppistä käytöstä (esim. Anis 2012, Hiitola 2015). Tämä sukupuolen binäärinen nainen–mies-jäsenyys ohittaa sukupuolen moninaisuuden ja ylläpitää heteronormatiivisuutta. Heteronormatiivisuudella tarkoitetaan heteroseksuaalisuuteen liittyvää oletusta normalisoidusta seksuaalisuudesta (Rossi 2006). Heteronormatiivisuus todentuu sosiaalityön käytäntöihin sisältyvissä hetero-oletuksissa, samalla kun näitä ilmiöitä käsitellään varsin vähän sosiaalityön koulutuksessa Suomessa (Söderström 2022). Binäärinen sukupuolikäsitys ja heteronormatiivisuus ovat siis hegemonisia tapoja jäsentää sukupuolta, vaikka todellisuus on huomattavasti moninaisempi.

Binäärinen sukupuolikäsitys yhdis-

tyy niihin ideaaleihin, joita naisiin ja miehiin kohdistetaan. Esimerkiksi maskuliinisuus tulkitaan rationaalisuudeksi ja voimaksi, kun taas feminiinisydellä viitataan empaattisuuteen ja emotionaalisuuteen. Naisuus liitetään myös reproduktioon, joka tarkoittaa äitiyden ruumiillisuutta, kuten synnytystä, hedelmällisyyttä ja hoivaa (Vuori 2010, 111). Äitiys on keskeinen kategoria perheiden kanssa tehtävälle sosiaalityölle, esimerkiksi Johanna Hiitolan (2015, 93) tutkimuksessa huostaanottoa käsittelevissä asiakirjoissa vanhemmuutta pohditaan suhteessa äitien väsymykseen ja kyvyttömyyteen huolehtia lapsistaan. Toisaalta sosiaalityöntekijöiden ennakkoluulot esimerkiksi rodullistettujen miesten väkivaltaisuudesta voivat vaikeuttaa avun saantia isien kohdalla (Anis 2012, 347). Moninaisuuden liittyvät kulttuuriset konstruktiot ovat siis merkittäviä sosiaalityössä, mutta näitä ilmiöitä ei aina tarkastella tietoisina sosiaalityön opetuksessa (Riitaola ym. 2021).

Binäärisen sukupuolikäsitteen ja siihen liittyvien ideaalien ongelmallisuus todentuu erojen ohittamisessa. Esimerkiksi naissosiaalityöntekijä ja naisasiakas eivät kohtaa toisiaan vertaisina, koska tilanteessa ovat läsnä ammattiin, koulutukseen, rodullistamiseen ja luokkasemaan liittyvät hierarkiat (Keskinen 2004, 27). Sosiaalityön koulutukses-

sa käsitellään kuitenkin niukasti rasismin ja syrjinnän teemoja (Riitaola ym. 2021, 282). Sosiaalityön oppikirjat voivat normalisoida käsityksiä sukupuolesta, etnisyydestä ja luokasta, jolloin mielikuvat binäärisestä sukupuolesta, valkaisuudesta ja keskiluokkaisuudesta uusiintuvat sosiaalityössä (Fahlgren & Sawyer 2011, 546). Sukupuolta saatetaankin lähestyä yksipuolisesti yksilöä kategorisoida ominaisuutena eikä niinkään rakenteisiin kompleksisesti kiinnittyvänä ilmiönä (Hicks 2015).

Binäärisen sukupuolikäsitteen ohella voidaan puhua *sukupuolittapaisuudesta*, jossa yksilöt ikään kuin solahtavat toistamaan naisiksi tai miehiksi miellettyjä tapoja (Jokinen 2004, 6). Esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden käytännössä toistuvia vasturationalisuuden ja huolenpidon tekoja voidaan tulkita osana ammatin naistapaisuutta, vaikka sosiaalityötä ei yleensä mielletä suoraan hoiva-alaksi (Petrelius 2005, 40). Sosiaalityöhön liitetyt naistapaaiset odotukset liittyvät alan ammatilliseen segregatioon. Sosiaalityöntekijöistä selkeä enemmistö määrittelee itsensä naisiksi samalla kun alalla vallitsee työnjakoa, joissa naiset tekevät asiakastyötä ja miehet suuntautuvat johtaviin tehtäviin (Alanko & Orjasniemi 2018). Ilmiötä voidaan kuvata *sukupuolijärjestelmän* käsitteellä, mikä viittaa sukupuol-

ten mukaiseen eriytymiseen: naisten ja miesten työt jaetaan kahtia ja ne asetetaan hierarkkisesti vastakkain (ks. Julkunen 2010, 16). Tämä vaikuttaa sosiaalityön työkuultuuriin: sosiaalityö voi olla naisvaltainen ala, mutta naisilla ei välttämättä ole valtaa määritellä työnsä institutionaalisia sisältöjä (Hicks 2015, 472).

Sosiaalityön naisenemmistöisyys kytkeytyy Suomessa hyvinvointivaltion auttamiskäytäntöihin, joita on kritisoitu passivoiviksi ja teoriattomiksi (Juhila 2006, 44). Nämä vähättelevät sävyt ovat voineet vaikuttaa sosiaalityön opiskelijoiden kokemuksiin oppiaineensa mitätöinnistä ja siitä, että on hakeutunut opiskelemaan väärää tieteenalaa (Forsberg 2009, 48–49). Toisaalta opiskelijat hakeutuvat sosiaalityön opintoihin usein juuri sen takia, että opiskelu tuottaa ylemmän korkeakoulututkinnon ohella käytäntöihin suuntautuneen ammatillisen pätevyyden ja erityisesti naisopiskelijoiden kohdalla opiskelun motiivina on mahdollisuus vaikuttaa yhteiskunnallisiin epäkohtiin (Kallio, Blomberg & Kroll 2021).

Yhteiskunnallisiin epäkohtiin vaikuttaminen vaatii sosiaalityön koulutukselta *intersektionaalista* näkökulmaa (Heino ym. 2022). Tällöin kriittisen reflektion avulla erilaisia kategorioita, kuten sukupuolta ja ikää, tarkastellaan

merkityksellisinä tekijöinä yksilön yhteiskunnalliselle asemalle ja vuorovai-
kutuksessa todentuville valtasuhteille
(Mattsson 2014). Intersektionaalinen
lähestymistapa voi tukea sosiaalityön
opiskelijan kykyä ymmärtää oman etu-
oikeutetun asemansa merkityksiä ja nä-
kökulma auttaa kyseenalaistamaan yh-
teiskunnan normatiivisia kuulumisen
ehtoja (Heino ym. 2022).

Havaintopäiväkirja ja sosiaalityön opiskelijoiden kirjoitelmat aineistona

Tämän tutkimuksen taustalla on oma
sosiaalityön harjoitteluni, jonka suo-
ritin kesällä 2018 Tansaniassa. Tutki-
muksen aineisto koostuu harjoittelun
aikana kirjoittamastani 85-sivuisesta
(28297 sanaa) havaintopäiväkirjas-
ta. Olen tuottanut päiväkirjan osallis-
tuvalla havainnoinnilla, jolla tarkoite-
taan tutkijan osallistuvan tutkittavan
ympäristön käytäntöihin (Hämeenaho
& Koskinen-Koivisto 2014, 11). Kolmen
kuukauden ajan kirjoitin havaintoja ylös
harjoittelupaikkani toiminnasta ja ar-
jen tapahtumista. Tämän lisäksi käytän
tutkimusaineistona seitsemän sosiaali-
työn opiskelijan kirjoitelmia (yhteensä
12 sivua, 5065 sanaa), joissa he jäsentä-
vät ajatuksiaan tyttöjen ja naisten kans-
sa tehtävästä sosiaalityöstä Tansaniassa.
Toteutin aineistonkeruun lähettämällä

viestin niille sosiaalityön opiskelijoille,
joiden tiesin suorittaneen harjoittelun
Tansaniassa. Kirjoitelmia ohjasivat ky-
symykset, joiden tavoitteena oli johdat-
taa pohtimaan sukupuolen, naiseuden
ja tyttöyden merkityksiä. Kirjoitelmat
rakentuivat pitkälti näiden kysymysten
ympäri ja ne ovat tiivistelmänomaisia
kuvauksia harjoittelujen aikaisista tapah-
tumista.

Havaintopäiväkirjassa vuorostaan
sukupuoleen liittyvät merkitykset arki-
päiväistyivät ja limittyivät osaksi työn
rutiineja ja arkisia keskusteluja. Havain-
topäiväkirjassa ja opiskelijoiden kirjoj-
telmissa on kuitenkin yhtäläisyyksiä
siinä, että niissä jäsennetään sukupuol-
ta naisten ja miesten erilaisten tehtävien
avulla ja aineistossa korostuvat maaseu-
dulle sijoittuvan huono-osaisuuden ja
rakenteellisten ongelmien merkitykset
tyttöjen asemassa. Aineistoja on käytetty
aikaisemmin pro gradu -tutkielmassa ja
tutkimuksessa, mutta niissä näkökulmaa
ei ole rajattu juuri suomalaisiin opiskeli-
joihin ja representaatioihin (Laine 2019;
2020).

Havaintopäiväkirja on rakentunut
tulkintojeni perusteella ja olen ollut
monella tapaa etuoikeutetussa asemas-
sa suhteessa tutkimusympäristöön.
Minulla on esimerkiksi ollut taloudel-
lista pääomaa ja mahdollisuus harjoit-
telun suorittamiseen ulkomailla. Tutki-

muksessani pyrin tunnistamaan näitä
globaaleja ja paikallisia valtasuhteita
sekä suhtautumaan kriittisesti niihin
diskursseihin, joilla tuotetaan naisten ja
tyttöjen uhriasemaa globaalissa eteläs-
sä (Mikkonen 2017, 62). Lisäksi tunnis-
tan tutkimusaineistojen toistavan nor-
matiivisia käsityksiä binäärisestä suku-
puolesta ja sukupuolirooleista, eikä niis-
sä syvällisesti problematisoida valkoi-
suuteen liittyviä etuoikeuksia. Sosiaali-
työn tutkimuksessa pyritään kuitenkin
ymmärtämään valtasuhteiden komplek-
sisuutta ja vahvistamaan tietoisuutta
muuten marginalisoiduista ilmiöistä.
Ymmärtäminen ei tarkoita vahingoitta-
vien rakenteiden hyväksymistä saati-
ka resurssiköyhän ympäristön roman-
tisoimista. Tutkimukseni on siis eetti-
sesti vaativa ja analyysin edetessä yritän
osoittaa sukupuoleen ja sosiaalityöhön
liittyviä jännitteitä, joita yhtäältä suo-
malainen sosiaalityön opiskelija voi koh-
data harjoittelunsa aikana Tansaniassa,
toisaalta länsimainen tutkija entisessä
siirtomaassa ja koloniaalisissa jatku-
moissa.

Lukiessani opiskelijoiden kirjoitel-
mia huomasin niiden täydentävän ha-
vaintopäiväkirjaani, sillä kirjoitelmissa
jäsennettiin sukupuolta suhteellisen sa-
manlaisten merkitysten avulla. Koin
kuitenkin vaikeammaksi saada tutki-
muksellista otetta havaintopäiväkirjasta,

koska se oli pitkä ja arjen tapahtumissa poukkoileva. Tämän takia aloitin analyysin lukemalla muiden opiskelijoiden kirjoitelmia, koska ne auttoivat hahmottamaan tutkimuskysymysten kannalta olennaisia seikkoja. Tämän jälkeen pyrin lukemaan havaintopäiväkirjaa ikään kuin tutun käsialan ja vieraan opiskelijan dialektisena prosessina (ks. Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2014, 26). Vieraus syntyi siitä, että päiväkirjan kirjoittamisesta oli kulunut useampia vuosi ja monet siihen kirjoittamista asioista tuntuivat kaukaisilta. Tuttuus muodostui oman harjoitteluni ja sosiaalityön opiskelun kautta.

Havaintopäiväkirjassani risteytyivät siis opiskelijan, harjoittelijan ja tutkijan positiot. Muut sosiaalityön opiskelijat olivat rakentaneet kirjoitelmansa opiskelijoina tai valmistuneina sosiaalityöntekijöinä. Toisten opiskelijoiden kirjoitelmat ja niistä välittyvä kokemusmaailma toimivat analyysin lähtökohdana, jota tuin havaintopäiväkirjallani. Analyysia tehdessäni en halunnut erottaa havaintopäiväkirjaani muusta aineistosta, vaan lähestyn sitä yhtenä kirjoitelmana, jossa opiskelija jäsentää kokemuksiaan. Tämän takia käytän jatkossa kaikista aineiston tuottaneista informanteista nimitystä sosiaalityön opiskelija.

Narratiivinen analyysi sosiaalityön opiskelijoiden tuottamasta aineistosta

Tarkastelen edellä kuvattua aineistoa narratiivisen analyysin keinoin tarinana, joka tulee ymmärrettäväksi kontekstissaan ja vuorovaikutuksessa (Hyvärinen 2009). Toisin sanoen lähestyn aineistoa sosiaaliskonstruktiiivisen lukutavan avulla, missä yksilön kertoma kokemus rakentuu osana kulttuurista tarinavarantoa ja yhteiskunnallista ympäristöä (Heikkinen 2010, 146). Narratiivista analyysia soveltamalla haluan siis tavoittaa aineiston ajallisen kontekstin, emotionaaliset jännitteet ja vuorovaikutuksen monimutkaisuuden (Polkinghorne 1995, 11). Toisaalta aineiston tuottamisen jälkeen havaitsin, ettei aineisto itsessään sisällä selkeästi havaittavaa juonta. Narratiivisuus ei kuitenkaan aina tarkoita sitä, että se olisi olemassa helposti havaittavana ja selväräjaisena kokonaisuutena, vaan huomio voidaan kiinnittää sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentuviin menneisyyden ja tulevaisuuden jäsenyyksiin (Hyvärinen 2009, 448, 457). Tämän vuoksi sovellan narratiivista lähestymistapaa: aineistossa on opiskelijoiden kertomia harjoittelun aikaisia arkipäiväisiä kuvauksia, havaintoja ja tapahtumia, joita tarkastelen asteittain etenevinä ja toisiinsa yhdistyvinä osi-

na laajempaa kulttuurista ja sosiaalista merkityskokonaisuutta.

Analyysin alkuvaiheessa luin aineistoa avoimella lukutavalla, jonka jälkeen etsin siitä tarkempia yksityiskohtia (Hänninen 2010, 167). Tämä tarkoitti sitä, että luin kirjoituksia ja tein mui-tiinpanoja pohtimalla, mitä toistuvaa aineistossa on sukupuolen ja tyttöyden representaatioiden näkökulmasta. Aloin hahmottaa aineistosta tyyppitarinoita, jolla tarkoitetaan aineiston tiivistämistä sen keskeisten ulottuvuuksien ja ideaalityyppien avulla. Aineistosta rakennetaan siis uusi kertomus, jolla osoitetaan sen keskeisimmät sisällöt suhteessa tutkimuskysymyksiin (Mäkinen & Halonen 2017, 157).

Muodostin tyyppitarinat sen perusteella, että aineistossa toistuivat binääriset sukupuolikäsitykset, lukkiutuneet sukupuolijärjestykset sekä naisten ja tyttöjen eriarvoiset asemat. Aineistosta havaittavat sukupuolen ja tyttöyden representaatiot kuitenkin muuttuivat suhteessa opiskelijoiden harjoittelua kehystäviin sosiaalityön toimintaympäristöihin. Näiden erojen tarkastelun myötä tavoitin vastauksen siihen, miten representaatiot merkityksellistyivät opiskelijoiden käytännön harjoittelussa:

1. Harjoittelua kehysti maaseudulle sijoittuva perheiden kanssa tehtävä

sosiaalityö, jolloin sukupuolen ja tyttöden representaatioissa toistuivat sosiaalityölle keskeiset vanhemmuuden ja äitiyden kysymykset.

2. Representaatioita tuotettiin harjoittelua kehystävissä työyhteisöissä ja työelämässä, joita opiskelijat jäsenivät tansanialaisen työelämän kriittisellä tarkastelulla ja sosiaalityön sukupuolineutraalilla ammattiretoriikalla.
3. Harjoittelua kehysti yhteiskunnan rakenteellinen eriarvoisuus, jossa sukupuolen ja tyttöden representaatiot nivelyivät osaksi väkivaltaa. Tällöin opiskelijoiden ammattikäytännöissä korostuivat ihmisoikeusperustaisen sosiaalityön merkitykset.

Edellä kuvattujen toistuvien sukupuolen ja tyttöden representaatioiden ja niitä kehystävien erilaisten sosiaalityön harjoittelun merkityksien myötä muodostin aineisto-otteista kolme tyyppitarinaa. Muodostin aineisto-otteet tyyppitarinoiksi siten, että ne olivat osia eri henkilöiden kirjoituksista, jotka kuvasivat kyseistä ilmiötä. Aineisto-otteiden rakentaminen tyypeihin on paikoin ongelmallista, koska se hämärtää tulkinnan läpinäkyvyyttä (Hänninen 2010, 174). Aineisto-otteiden sekoittaminen vaikeuttaa kuitenkin yksittäisten henkilöi-

den tunnistamista (Hänninen 2000, 33) ja siten auttaa turvaamaan opiskelijoiden yksityisyyttä.

Muodostettuani aineisto-otteet tyyppitarinoiksi aloin tulkita niiden tapahtumia ja kuvauksia narratiivista analyysia soveltamalla. Psykologi Donald Polkinghornea (1995) mukailen aineiston tapahtumat tulevat merkitykselliseksi jälkeen päin, kun niitä tarkastellaan suhteessa tapahtumaketjuihin ja ajalliseen kaareen. Tällöin merkitysettömitä tunteet tapahtumat ovatkin lopputuloksen kannalta tärkeitä (mt. 8). Näin tutkija tekee tulkintoja aineistossa kerrotuista tapahtumista ja rakentaa niistä uusia juonellisia kokonaisuuksia analyysissa. Juonessa keskeistä on kerrottaviksi valitut tapahtumat, niiden järjestäminen siten, että ne etenevät kohti ratkaisua sekä lopputulos, jossa tapahtumilla on merkitystä yhtenäiselle kokonaisuudelle (mt. 7).

Tyyppitarinoiden juonellisuus todentui siinä, miten erilaiset tapahtumat ja kuvaukset muodostivat yhtenäisen merkityskokonaisuuden, jossa yleiset harjoittelun aikaiset kuvaukset nivelyivät osaksi tarinaa ympäröivää kehystä eli perheiden kanssa tehtävää sosiaalityötä, sosiaalityöntekijöiden työyhteisöjä ja rakenteellista eriarvoisuutta. Samalla nämä kehykset muodostivat erilaisia sosiaalityön harjoittelun aikaisia näkökul-

mia ja työorientaatioita, jotka pyrkivät ratkaisemaan tyyppitarinoihin sisältyviä jännitteitä. Lisäksi pohdin, kuvaavatko tyyppitarinat kulttuurisesti jaettu tapoja kertoa sukupuolesta ja tyttödestä länsimaissa ja Suomessa.

Edellä kuvatun analyysiprosessin myötä esitän tutkimuksen tulokset kolmessa eri luvussa, joissa representaatiot korostavat naiseuden ja tyttöden kysymyksiä. Yhteistä niissä on sukupuolen kuvaaminen nainen–mies-jaon avulla. Tutkimuksen tulkinta kuitenkin muuttuu suhteessa aineisto-otteen kehyseen, eli perheiden kanssa tehtävään sosiaalityöhön, sosiaalityöntekijöitä ympäröivään työelämään sekä yhteiskunnan eriarvoisiin rakenteisiin. Nämä erilaiset sosiaalityön kontekstit vaikuttavat tarinan kulkuun ja toimijoiden asemoitumiseen. Seuraavissa luvuissa tulkiten näitä muuttuvia tarinakulkuja, sukupuolen ja tyttöden representaatioita sekä niiden jäsentymistä sosiaalityön harjoittelussa kolmen tyyppitarinan avulla.

Lapsiäidit ja särkynyt perhe

Tyyppitarinassa päähenkilöiksi asetetaan tansanialaiset vanhemmat, ja heille annetut roolit kietoutuvat osaksi sukupuolta. Opiskelijat tuottavat harjoittelun kehyksiksi perheinstituution, joissa äideille rakennetaan päärooli, kun taas

isät jätetään juonessa sivuun. Tyttöyden representaatiot nivoutuvat reproduktioon eli äitiyteen liittyviin tapahtumiin, mikä ilmenee tyttöjen elämän siirtymävaiheena lapsuudesta aikuisuuteen. Opiskelijoiden kirjoituksissa kuvaus perheestä kuitenkin rikkoutuu, kun yksinhuoltajaäidit jäävät köyhyysloukkuun. Näin käytännön harjoittelu rajautuu äitien kanssa tehtävään sosiaalityöhön, jonka tavoitteena on naisten taloudellinen tukeminen. Analyysi eroaa muista tulosluvuista siten, että sukupuolen representaatioita tarkastellaan tansanialaisten perheiden ja vanhemmuuden ympärille kehkeytyvänä tekijänä, ja nämä representaatiot merkityksellistyvät opiskelijoiden kokemuksissa perheiden kanssa tehtävästä sosiaalityöstä.

Tansanialaisessa kulttuurissa tunnistetaan kaksi sukupuolta, mies ja nainen. Tietenkin myös se biologinen fakta, että naiset kantavat ja synnyttävät lapset, vaikuttaa paljon heidän asemaansa, koska halutaan paljon lapsia eikä ehkäisyn käyttö ole yleistä. Myös seksuaalisuus on täysin heteronormatiivista ja homoseksuaalisuus on laissa kiellettyä.

Tytöt ovat huomisen äitejä. Tyttöillä kaikissa perheissä ei ole juurikaan aikaa olla lapsia ja esimerkiksi viettää vapaa-aikaa kavereidensa kanssa tai keskittyä läksyjien tekoon. Eniten suku-

puoli heikensi naisten toimijuutta siinä vaiheessa, kun tyttö tai nainen tuli raskaaksi. Tyttöjen ryhmän keskusteluita suunniteltaessa sain käsityksen, että seksuaalisuudesta keskustelu rajoittuu lähinnä perhesuunnitteluun ja moraalikasvatukseen. Johtava työntekijä ei myös katsonut aiheen sopivan alle 14-vuotiaille, mistä olin tietenkin eri mieltä. Yksi selkeä tyttöihin ja naisiin kohdistuva kulttuurilinen odotus ovat siis lapset. Lapset ovat Tansaniassa status ja lasten saaminen on tytöille ja naisille todella tärkeää. Aviomies ja lapset määrittelevät naisen oman yhteisönsä jäsenenä, ja perheen kautta nainen saa yhteisöstä arvostusta osakseen. Perheen, naapureiden ja kyläyhteisön mielipiteillä on väliä.

Perheellä ja työllä oli paremmat mahdollisuudet selvitä ja tulla taloudellisesti toimeen, jos perheessä on miehiä. Suurimmassa osassa tapaamista asiakasperheistä isät eivät olleet paikalla; he olivat joko kuolleet tai lähteneet. Yksinhuoltajaäidit pyrkivät tulemaan toimeen esimerkiksi kiviä murskaamalla tai hiiltä polttamalla. Kotikäyntien aiheena oli usein perheen toimeentulo, eli miten äiti voi elättää lapset ilman minkäänlaista tukea isältä. Tansaniassa sosiaalityötä oli myös lapsen sylissä pitäminen, jotta äiti pystyi hetkeksi hengähtämään.

Tyypitarinan alussa opiskelijat erottavat naiset ja miehet vastakkaisiksi sukupuoliksi, mitä perustellaan sosiaalisilla

suhteilla ja biologisilla eroilla, kuten naisen reproduktiolla. Sukupuolen representaatiot rakentuvat heteroperheeseen liittyvässä kuvauksessa, jota jäsenetään binäärisesti nais- ja mies-käsitteiden avulla. Reproduktioon ja raskauteen liittyvät tapahtumat ovat keskeisiä tekijöitä tyttöjen elämän kannalta. Tämä luo kehykset tarinalle, jossa sukupuoli tuottaa taloudellisia ja sosiaalisia ehtoja yksilöiden toiminnalle. Opiskelijoiden kirjoituksissa elävät vastakkainasettelut äitien ja isyyden sekä talouden ja köyhyyden välillä. Juonikertomuksessa varhainen äitiys kahlitsee naisten ja tyttöjen toimijuutta, samalla kun parisuhde ja perheen perustaminen ovat seurausta selviytyä resurssiköyhässä ympäristössä. Aineiston kuvaukset nivELYTYVÄT traditiionaalisiin perherooleihin, jotka merkityksellistyvät opiskelijoiden harjoittelussa äitien kanssa tehtävänä sosiaalityönä ja siihen liittyvien käytäntöjen pohdintana: esimerkiksi yhteisöllisyyden tunnistaminen on tärkeää suhteessa naisten asemaan Tansaniassa.

Heteronormatiivinen perhe muodostaa kerronnan kehykset, joihin eri toimijat asetetaan sukupuolen perusteella paikalleen jääviin ja lähteviin. Perhekehysten myötä opiskelijat laittavat päärooliin naiset, jotka nähdään ensisijaisesti äiteinä yhteisössä. Näin kerronta on staattista ja toteavaa suh-

teessa tansaniaalaisten naisten asemaan perheessä. Tyttöyden merkitykset rakentuvat ikään kuin lapsiäidin hahmossa siten, että lapsuus on lyhyt ja aikuisuus alkaa raskauden myötä. Samalla sosiaalityön opiskelijat tiedostavat ympäröivän kontekstin ylläpitävän sukupuolen merkityksiä: äitinä nainen on yhteisönsä jäsen eikä ehkäisy ole yleistä. Perhe onkin arvostettu instituutio Tansaniassa (Otiso 2013, 148). Toisaalta myös Suomessa tehtävässä sosiaalityössä naiset merkitään nimenomaan lapsiensa äideiksi (Hiitola 2015). Siten naiseuden ja äitiyden korostuminen voi kertoa tyyppitarinan kontekstista: Tansaniassa naiset tulevat nuorina äideiksi. Toisaalta äitiyden ja naiseuden yhteen kietominen ovat suhteellisen universaaleja tapoja kertoa naisiin liitetystä merkityksistä eri kulttuureissa (Vuori 2010, 109). Näin aineistossa on kuvauksia äitiydestä, mikä liittyy laajempaan merkitysjärjestelmään ja mallitarinaan sukupuolesta.

Siinä missä sosiaalityön opiskelijat lähestyvät naiseutta äitiyteen liittyvien merkitysten valossa, piirtyy maskuliinisuus kadonneen isän hahmossa. Isät eivät ole aineistossa pääroolissa, vaan heidät mainittiin sivujuonena sille, miksi vanhemmuuden roolit ovat lukkiutuneet naisten ja miesten välillä patriarkaalisessa yhteisössä. Toisaalta näitä kadon-

neita isää voidaan tavoittaa myös Suomessa tehtävästä sosiaalityöstä, jossa isien läsnäolo voi olla toivottua, mutta sitä ei aina pidetä välttämättömänä lapsen hyvinvoinnille (Anis 2012). Opiskelijat rakentavat kuvaa miehistä, jotka eroavat, kuolevat tai katoavat paikalta. Kadonneiden isien merkitys korostuu tyyppitarinan lopussa, kun he rikkovat miehiin kohdistuneet taloudelliset odotukset. Ylipäätään sukupuolen merkitykset tulevat usein näkyviksi silloin, kun yksilöt eivät noudata sosiaalisten odotusten luomaa sukupuolitapaisuutta (Jokinen 2004, 6). Kuten opiskelijoiden kirjoituksissa, miehet eivät kannata taloudellisen vastuunkantajan viittaa ja naiset ovat pääroolissa perheen selviytymisen kannalta. Tyyppitarinan lopussa köyhyyden haasteita ratkaistaan sosiaalityön kotikäynnillä, jossa opiskelijat merkityksellistävät käytännön harjoittelun tehtäväksi isän hahmon paikkaamisen siten, että sosiaalityössä autetaan nais-tapaisessa lastenhoidossa. Näin opiskelijoiden käsitykset sosiaalityön ammatillisista rajoista liikkuvat, kun lapsen hoivaaminen mielletään sosiaalityöksi Tansaniassa. Tämä poikkeaa sosiaalityöhön liitetystä merkityksistä Suomessa, missä konkreettinen hoiva irrotetaan ammatillisuudesta (Petrelius 2005, 40).

Tyyppitarina tuntuu pelkistyvän yleiseen kuvaukseen vanhemmuuden

rooleista ja tyttöjen varhaisesta äitiydestä. Siinä on kuitenkin sosiaalityön käytännön harjoittelun kannalta keskeinen käänne, jossa sosiaalityön opiskelijat vastustavat esihenkilöään, joka ajattelee seksuaaliterveydestä puhumisen olevan sopimatonta nuorempien lasten kohdalla. Tässä kohtaa sävy muuttuu, ja sosiaalityön opiskelijat rakentavat kriittisen roolin suhteessa tyttöjen seksuaaliterveyteen, jonka puutteet tuottavat opiskelijoiden tulkinnoissa kohtuuttomia tilanteita tytöille. Tämä on merkittävää yhtenäiselle kokonaisuudelle: perhe on keskeinen instituutio yhteisössä ja äitiyttä ylläpidetään myös sosiaalityössä. Juonikäänne korostaa kuitenkin sukupuoleen liittyvien konstruktioiden ikä- ja kulttuurisidonnaisuutta. Länsimaissa tyttöjen roolit ehdollistetaan usein siihen, miten vapaita ja itenäisiä he voivat olla yksilönvastuuta korostavassa yhteiskunnassa (Honkasalo 2011). Tansaniassa tuotetut konstruktiot tyttöjen rooleista, tehtävistä ja vastuista ovat erilaisia. Tyttöyden merkityksiä voidaan tuottaa suhteessa lännen representaatioon seksuaalisuudesta, jossa ideaalittö voi ainakin näennäisen itenäisesti päättää kehostaan. Tulkitsen representaatioiden rakentuvan kuitenkin jännitteisissä tilanteissa, joissa opiskelijat tiedostavat perheen ja äitiyden tärkeyden yksilön elämänsä kannalta,

samalla kun he kokevat varhaisen äitiyden rikkovan heidän käsityksiään lapsen oikeuksista olla lapsi.

Työelämän sukupuolijärjestys ja käänne kohti tasa-arvoa

Toisessa tyyppikertomuksessa sukupuolen representaatiot nivELYVÄT harjoittelupaikassa koettujen työntekijöiden välisten valtasuhteiden performanssiin. Opiskelijoiden kerronnassa työelämästä muodostuvat keskeiset kehykset, joissa sosiaalityöntekijät neuvottelevat ja taipuvat sukupuolitapaisiin odotuksiin. Tätä kuvaavat erilaiset arjen mikro-tapahtumat, joissa opiskelijat kokevat työpaikan käytäntöjen ylläpitävän eri-arvoisuutta. Näiden tapahtumien seurauksena Tansaniassa tehtävästä sosiaalityöstä muodostuu miehinen toimintakenttä. Sukupuolen representaatiot merkityksellistyvät sosiaalityöntekijöiden välisissä vuorovaikutussuhteissa ja ammatillisessa segregaatiossa. Työelämän sukupuolistuneet jaot todentuvat myös opiskelijoiden pohtiessa tyttöjen tulevaisuuden suunnitelmia. Tyttöys merkitsee naisenemmistöisiin aloihin jumittumista, kun taas maskuliiniseksi mielletyistä ammattitaitoisista seuraa positiivinen käänne tyttöjen elämässä. Samalla tyyppitarinan lopussa siirrytään kohti tasa-arvoisemmaksi

alati kehittyvää yhteiskuntaa. Tarina eroaa muista tyyppitarinoista siinä, että representaatiot merkityksellistyvät sosiaalityön harjoittelua kehystävässä työelämässä ja siihen liittyvässä sukupuoli-järjestyksessä.

Työntekijöiden keskinäiset välit ja hierarkiat olivat minun näkökulmastani käsin hämmentäviä. Naistyöntekijöiden sana painoi nähdäkseni vähemmän kuin miesten. Tässä voi toki olla paljon merkitystä myös johtajalainen-asetelmalla, mutta oma tuntemukseni oli, että sukupuolella oli myös vaikutusta. Toisissa naistyöntekijät tuntuivat ujoille. Kokemus oli, etteivät he halunneet puhua ulkopuolisille. Itseen koe, että sukupuoleni olisi vaikuttanut siihen, miten minuun suhtauduttiin työpaikalla.

Myös tyttöjen ammatinvalinta- ja työmahdollisuudet olivat varsin rajoittuneet: lähinnä opettaja, ompelija tai sairaanhoitaja – suurimmasta osasta tulee luultavasti torimyyjiä. Suurin osa haluaa olla sairaanhoitajia tai opettajia. Oli kuitenkin hienoa havaita, että muutamaiset tytöt haaveilivat esimerkiksi poliitikon tai insinöörin ammatista ja tytöt kertoivat haaveilevansa myös ammasteista, jotka eivät perinteisesti tansanialaisessa yhteiskunnassa ole ”naisten ammatteja”.

Toisaalta osallisuutta vahvistettiin mielestäni myös työyhteisömmessä. Itseni lisäksi työpaikalla työs-

kenteli naisia, joilla oli vastuu tyttöjen toiminnan suunnittelusta ja vetämisestä. Tämä oli mielestäni tärkeää, vaikka naisten rooli Tansanian työelämässä onkin varmasti vahvistunut. Kuitenkin sosiaalialia näyttäytyi itselteni suurimmilta osin melko miehisenä kenttänä: johtajat olivat miehiä ja kenttätöntekijät naisia.

Asiaa tutkimatta voisin kuvitella, että sukupuolten välistä tasa-arvokehitystä on Tansaniassa tapahtunut paljonkin viime vuosikymmeninä. Silti ei voida missään tapauksessa väittää, että tyttöjen ja naisten asema olisi lähellekään tasa-arvoinen poikiin ja miehiin nähden. Tansaniassa sukupuoliroolit olivat hyvin vahvat ja ajatus niiden toteutumisesta hyvin konservatiivinen, toisin kuin Suomessa (jossa tosin ajateltiin samalla tavalla n. 50 vuotta sitten).

Opiskelijoiden tulkinnoista työelämästä rakentuvat keskeiset kehykset, joilla neuvotellaan sukupuoleen liittyvistä kysymyksistä. Juoni lähtee liikkeelle siitä, miten sosiaalityön työtehtävät jakautuvat naisten ja miesten välillä eriarvoisesti. Tämän seurauksena opiskelijat rakentavat paikkaansa suhteessa tansanialaisiin työntekijöihin: sukupuoli on merkittävä tansanialaisten sosiaalityöntekijöiden välisissä hierarkioissa, kun taas suomalaisten sosiaalityön opiskelijoiden kohdalla sukupuoleen liittyvät merkitykset ohitetaan. Tämä voi viitata suo-

malaisessa sosiaalityössä toistettuun näennäisen sukupuolettoman työntekijän ihanteeseen, jossa sukupuoleen liittyvät kysymykset sivuutetaan (Petrelius 2005). Työpaikan tapahtumissa suomalaiset opiskelijat asemoidaan siis tansanialaisen sukupuolijärjestyksen ulkopuolelle – heidän kohdallaan sukupuolella ei ole merkitystä. Toisaalta asemoitumista voi tulkita myös kysymällä, ohittaako valkoisuus sukupuolten erojen hierarkian työpaikalla. Aineistossa ei kuitenkaan pureta tähän liittyviä kysymyksiä, vaan erot pelkistyvät tansanialaisen työelämän sukupuolijärjestykseen. Tämä ilmenee opiskelijoiden yksilöllisissä näkemyksissä, jotka tyyppitarinan lopussa paikantuvat osaksi laajempaa yhteiskunnallista mallitarinaa sukupuolen tasa-arvosta länsimaissa.

Osassa episodeja sukupuoli on mitä keskeisin eriarvoisuutta ylläpitävä tekijä työelämässä, samaan aikaan kun ratkaisuna tansanialaiset naiset ottavat haltuun maskuliiniseksi miellettyjä toimintakenttiä erilaisissa työnjaoissa ja ammatinvalinnoissa. Harjoittelupaikan lisäksi opiskelijat pohtivat tyttöjen sukupuolistuneita uratoiveita, jotka osoittavat sukupuolen niveltävän laajempaan työelämän segregatioon. Miesenemmistöiset ammatit nähdään ratkaisuna työelämän eriarvoisuudelle ja maskuliinisten toimintaympäristöjen

haltuunotto määrittäyty tasa-arvon toteutumisen ja työssä onnistumisen ehdoksi. Samalla naistapaiset uratoiveet määrittäytyvät ongelmallisiksi, sillä ne ylläpitävät sukupuolijärjestyksestä. Tyttöyden representaatiot rakentuvat siis osana erilaisia valintoja, toiveita, ammatteja ja niihin kiinnittyviä arvoja. Esimerkiksi opettajan tai sairaanhoitajan ammatit määrittäytyvät naistapaisiksi, koska niissä keskeistä on hoiva ja kasvatustyö. Opiskelijat huomaavat tyttöjen haaveilevan myös miesenemmistöisistä ammateista, mikä on muutosta korostava käänne tyttöjen elämässä: maskuliiniset uravaihtoehdot purkavat sukupuolijärjestyksestä. Opiskelijat ovat kuitenkin itse valinneet vahvasti segregoituneen koulutusalan Suomessa, vaikka naistapaiset ammatit mielletään ongelmaksi juuri Tansaniassa. Näin representaatiot merkityksellistyvät maskuliinista ja sukupuolineutraalia ammattiretoriikkaa korostavissa sosiaalityön ammattikäytännöissä, joita tarjotaan ratkaisuksi työelämän eriarvoisuudelle Tansaniassa.

Kuten aineisto-otteen lopussa ilmenee, sosiaalityön opiskelijat tarkastelevat harjoittelukehukseensä liittyviä sukupuolitapaisuuksia menneisyys-tulevaisuus sekä globaali etelä–globaali pohjoinen -akseleilla. Näin muodostuu temporaalinen jännite siitä, mitä oli ennen, nyt ja tulevassa. Harjoittelun aikai-

sia tapahtumia arvioidaan siis suhteessa traditionaalisiin sukupuolirooleihin ja ratkaisuna tälle tarjotaan modernia tulleisuutta. Tyyppitarinassa tansanialaiset sukupuoliroolit ovat ajassa taaksepäin menoa, samalla kun tasa-arvo liitetään osaksi Pohjoismaista yhteiskuntaa. Tämä jännite voi liittyä länsimaissa toistettuun tarinaan kehityksestä, jossa jälkiteollisten yhteiskuntien mielletään saavuttaneen modernisaation huippu globaalin etelän seurattessa jäljessä (ks. Koponen 2016, 58–59). Toisaalta ajallista ulottuvuutta voi tulkita kriittisenä suhtautumisena suomalaisen sukupuolijärjestyksen historiaan. Siten opiskelijat voivat oppia tarkastelemaan sukupuolta osana historiallisia ja kompleksisia prosesseja, joissa eriarvoisuus tunnustetaan osaksi myös pohjoismaisia yhteiskuntia. Sukupuolen representaatiot rakentuvat siis suhteessa tiettyyn aikaan, paikkaan ja performanssiin, mikä osoittaa sukupuoleen liittyvien merkityksien sopimuksenvaraisuuden ja liikkuvuuden sosiaalityön työkaluureissa.

Rakenteilla rikottu ruumis ja ihmisoikeudet

Edellisistä tyyppitarinoista poiketen tässä tarinassa kehyksiksi muodostuu makrotason rakenteellinen eriarvoisuus, joka heijastuu sosiaalityön käy-

tännön harjoittelun arkeen erilaisina ihmisoikeusloukkauksina. Opiskelijat muodostavat eriarvoisuuden symboliksi naisen ja tytön rikotun ruumiin, kun naisiin kohdistuu väkivaltaa patriarkaalisisessa yhteiskunnassa. Vastustaakseen näitä konflikteja opiskelijat tarttuvat ihmisoikeuksiin ja pyrkivät toiminnallaan kohtaamaan tytöt vertaisinaan. Kertoessaan tyttöjen kanssa työskentelystä sosiaalityön opiskelijat tuottavat sosiaalityöntekijöille pääroolin eriarvoisuuden purkajina. Alla olevassa aineisto-otteessa rakenteellinen eriarvoisuus on siis syy naisten ja tyttöjen haavoittuvalle asemalle, jonka seurauksena paikallisella tasolla toimivat opiskelijat pyrkivät kohtaamaan naiset ja tytöt vertaisina. Edelliseen lukuun verrattuna, tässä kehyksessä sosiaalityöntekijöiden naistoimijuutta ei haluta häivyttää ja sukupuolen representaatiot merkityksellistyvät ihmisoikeusperustaisena sosiaalityönä.

Sukupuolten välinen epätasa-arvo on yhteydessä muuhun eriarvoisuuteen. Ero kaupunkien ja syrjäseutujen välillä on suuri. Epätasa-arvo yhdistyi alueiden muihin sosiaalisiin ongelmiin kuten päihteidenkäyttöön, koulujen heikkoon tasoon ja perheväkivaltaan. Tytöt olivat erityisen herkässä asemassa, koska heistä useat olivat saaneet vauvan, jonka vuoksi opiskelun jatkaminen oli mahdotonta. Opiskeleminen yksityisissä kouluissa oli

toki yksi vaihtoehto, mutta tämä oli harvoin tyttöjen kohdalla mahdollista heidän köyhyytensä takia.

Sain käsityksen, että osa tytöistä joutuu sukupuolensa vuoksi pelkäämään esimerkiksi yksin koulumatkoillaan. Olen sisäistänyt sosiaalityön ihmisoikeustyöksi, joten siitä näkökulmasta tilanne olisi ollut selkeä; parisuhdeväkivalta rikkoo naisen fyysistä ja henkistä koskemattomuutta ja naisella on täysi oikeus ottaa ero puolisoistaan, jos niin päättää. Tansanian kontekstissa kysymys oli kuitenkin vaikea, koska pariskunta kuului heimoon, jossa naisen nähdään vahvasti kuuluvan miehen päätäntävällän alle. Pohdin, että omaan arvomaailmaani ihmisoikeuksien puolustus on iskostunut sosiaalityön koulutuksen ja länsimaisen kulttuurin vaikutuksen kautta erittäin vahvasti. Naisten, lapsien ja seksuaalivähemmistöjen asemassa on paljon sellaista minkä näen yksiselitteisesti ongelmana ja muutostarpeena ja joka ei ole perusteltavissa perinteellä tai kulttuurilla.

Kokemukseni mukaan tärkeä tavoite tyttöryhmien vetämisessä on parantaa tyttöjen itseluottamusta ja elämäntaitojen hallinnan taitoja ja tätä kautta parantaa heidän osallisuuttaan yhteiskunnassa. Pyrkimyksenä on myös tehdä heistä toimijoita omassa elämässään. Tyttöryhmissä työntekijät olivat rennosti tyttöjen kanssa: he nauroivat yhdessä ja istuivat lähekkäin. Ammatillista suhdetta ei tarvinnut muodostaa

virallisella olemisella, vaan ennemminkin tukevalla ja läheisellä käytöksellä. Koin oman sukupuoleni keskeiseksi työvälineeksi, sillä toimin eräänlaisena mentorina tytöille. Hyödynsin paljon omia kokemuksiani ja havaitsin että jakamalla avoimesti kokemuksiaani ja ajatuksiani saimme rohkaistua tyttöjä edelleen kysymään ja osallistumaan.

Opiskelijoiden kerronnassa sukupuolen representaatiot rakentuvat eriarvoisissa kehyksissä, mikä tuo esille sosiaalityön haasteita Tansaniassa, kuten köyhyyden ja alueellisen eriarvoisuuden (Burke & Ngonyani 2004, 42). Tapahtumapaikana on maaseudun ja kaupungin välinen tila, jossa esiintyy erilaisia sosiaalisia ongelmia, kuten päihteidenkäyttöä. Sukupuolen lisäksi yksilön asuinpaikalla, iällä, seksuaalisuudella ja luokkasemalla on merkitystä hänen yhteiskunnalliselle asemalleen. Aineisto-otekietoutuukin naiseuden yhtenäisyyksien ja erojen jännitteeseen: yhteinen kokemus sukupuolesta luo opiskelijoiden ajatuksissa yhteyttä tansanialaisiin tyttöihin. Toisaalta naissosiaalityöntekijän ja naisasiakkaan vertaisuuden ideaan on kohdistettu kritiikkiä feministisen sosiaalityön keskusteluissa (Keskinen 2004, 27). Myös tässä tarinassa vertaisuuden logiikka on hierarkioiden lävistämä: tansanialaisten tyttöjen elämä

limittyy osaksi köyhyyttä ja maantieteellisistä eroja, mistä kertoo mahdollisuus jatkaa opintoja raskaaksi tulon jälkeen.

Eriarvoisissa kehyksissä naisiin kohdistuu väkivaltaa ja näin juoni muotoutuu osana patriarkaalista järjestystä. Opiskelijoiden kuvauksissa yksilöiden roolit ovat alkuun staattisia: nainen uhrina, mies tekijänä. Naisen uhriasema ja miehen tekijäpositio ovat suhteellisen vakiintuneita tapoja kertoa lähisuhdeväkivallasta länsimaissa (Keskinen 2012). Näiden sukupuolen representaatioiden ja eriarvoisten kehyksien myötä opiskelijat nojaavat ihmisoikeuksiin ja korostavat ajatusta yksilön oikeuksista, joita lähisuhdeväkivallan teot loukkaavat. Ihmisoikeusajatteluun on kuitenkin kohdistettu kritiikkiä, koska sen on katsottu ajoittain pohjautuvan yksilökeskeiseen maailmankuvaan, joka ohittaa tilanteiden kompleksisuuden (Ranta-Tyrkkö 2016, 285). Tulkitsen ihmisoikeuksiin nojautumisen olevan keskeinen jännite harjoittelussa: opiskelijat eivät halua selittää väkivaltaa kulttuurilla ja näin he pyrkivät välttämään kulttuurista relativismia. Samalla ihmisoikeudet tarjoavat alustan, jolla opiskelijat voivat ratkaista suhtautumisensa naisia ja tyttöjä vahingoittaviin käytäntöihin. Tämä voi liittyä myös kerronnan kehyksiin, kun kansallisella ja kansainvälisellä lainsäädännöllä ei aina pystytä puut-

tumaan vahingoittaviin käytäntöihin eri yhteisöissä (Opoku 2017, 243–253). Näin opiskelijat voivat soveltaa ihmisoikeusperustaisen sosiaalityön ammatikäytäntöjä. Yhtenäisen kokonaisuuden kannalta keskeistä ovat siis universaalit ihmisoikeudet, jotka tuottavat opiskelijoista päätoimijoita eriarvoisuuden purkajina.

Huolimatta ihmisoikeusajattelusta ja rakenteellisesta eriarvoisuudesta opiskelijat painottavat ruohonjuuritason aktivismia ratkaisuna tyttöjen haavoittuvalle asemalle. Aikaisemmin tyttöiden representaatiot ovat muotoutuneet pitkälti uhrin positiossa, jossa sitä ovat määrittäneet eriarvoiset rakenteet. Tyttöiden representaatiot muuttuvat, kun sosiaalityöntekijöistä tehdään päähenkilöitä, eli sosiaalityön opiskelijat tarkastelevat toimintaansa rakenteiden murtajina. Tavoitteena on vahvistaa tyttöjen selviytymistä ryhmä- ja yhteisösosiaalityön avulla, mikä muuttaa kerronnan sävyä yleisistä kuvauksista kokemukselliseen suuntaan. Näin tarinaa voi tarkastella suhteessa Tansaniassa tehtävään sosiaalityön harjoitteluun: opiskelijoiden kokemuksissa sosiaalityössä ei yritetä ylläpitää vahvoja ammatillisia rajoja tyttöihin, vaan olennaista on vahvistaa yhteistä naistoimijuutta. Emansipaation suhde muodostetaan siis kollektiivisilla käytännöillä, ja huolimatta

aikaisemmin ilmenneestä yhteneväisyyksien ja erojen jännitteestä, opiskelijat korostavat pyrkimystään vertaisuuteen esimerkiksi jakamalla kokemuksiin tyttöjen kanssa. Tulkitsen harjoittelun siis vahvistavan opiskelijoiden ammatillisia taitoja tunnistaa tansanialaisen sosiaalityön osaamista kaventaa valta-asemia vertaisuuteen ja yhteisöllisyyteen perustuvan sosiaalityön avulla. Lopulta analyysi päättyy globaalien hierarkioiden ja paikallisen tason sosiaalityön solmukohtaan, jonka opiskelijat ratkaisevat nojaamalla ihmisoikeuksiin sekä muodostamalla vertaisuuden paikkoja ja kuulumisen tiloja suhteessa paikalliseen kehykseen.

Pohdinta

Tutkimuksen tavoitteena on ollut ymmärtää sukupuolen ja tyttöiden representaatioita sosiaalityön opiskelijoiden ammattikäytäntöjen harjoittelussa ja vahvistaa tietoisuutta sosiaalityön toimintaympäristöjen moninaisuudesta länsimaiset ja kansallisvaltiolliset rajat ylittäen. Tutkimuksen tulokset nojaavat länsimaissa totuttuihin tapoihin jäsentää sukupuolta binääristen sukupuolijärjestysten avulla. Samalla tyttöiden representaatioita tarkasteltiin suhteessa sukupuoleen ja nuoruuteen, ja ne niveltivät osaksi varhaista äitiyttä, ura-

valintoja ja vertaisuutta. Representaatiot merkityksellistyivät käytännön harjoittelun kehyksissä eli perheiden kanssa tehtävässä sosiaalityössä, sosiaalityöntekijöiden työelämässä ja eriarvoisissa rakenteissa. Nämä kehykset vahvistivat sosiaalityön opiskelijoiden ammatillisia valmiuksia pohtia lapsen oikeuksia, tasa-arvoa ja ihmisoikeuksia. Keskeisiksi ammattikäytännöiksi muodostuivat naistapainen hoiva, sukupuolineutraalit toimijat ja vertaisuuden vahvistaminen. Tutkimuksen tulokset osoittavat sosiaalityön ydinkysymysten rakentuvan osaksi sukupuolta. Esimerkiksi vanhemmuuden sukupuoliroolit, työelämän segregatio ja lähisuhdeväkivalta ovat keskeisiä kysymyksiä sosiaalityölle niin Tansaniassa kuin Suomessakin.

Kuten johdannossa totesin, on suhtauduttava kriittisesti tapoihin jäsentää sukupuolten tasa-arvoa vain läntisten yhteiskuntien ominaisuutena. Aineistosta tuotettuja sukupuolen ja tyttöyden merkityksiä voidaankin tarkastella lännen representaatioina, joissa tulkinnat tyttöjen asemasta ehdollistetaan siihen, miten itsenäisiä he voivat olla suomalaisen opiskelijoiden näkökulmasta. Sukupuolen ja tyttöyden representaatioilla voidaan tuottaa siis toiseuttavia mielikuvia erilaisista yhteisöistä. Toisaalta sosiaalityön koulutuksessa Suomessa käsitellään varsin vähän kulttuuriseen

moninaisuuteen, valkoisuuteen, rodullistamiseen ja heteronormatiivisuuteen liittyviä kysymyksiä (esim. Heino ym. 2022; Riitaoja ym. 2021; Söderström 2022). Opiskelijoiden muodostamia sukupuolen representaatioita voikin tulkita kysymällä tuottaako sosiaalityön koulutus riittäviä ammatillisia valmiuksia toimia moninaisissa ja erilaisissa työkuultuureissa. Samalla tutkimus osoitti Tansaniassa suoritettujen harjoittelun vaativan opiskelijoilta sopeutumista, luovuutta ja aktivismia. He kohtasivat harjoittelunsa aikana resurssiköyhän ympäristön, joka kertoo maiden rajat ylittävistä varallisuuseroista ja eriarvoisuudesta (ks. Rauhala ym. 2016, 30). Siten Tansaniassa suoritettu ammattikäytäntöjen harjoittelu voi vahvistaa ymmärrystä sosiaalityön yllärajaisesta ympäristöstä ja globaalista eriarvoisuudesta.

Globaalin eriarvoisuuden lisäksi tutkimuksen tulokset osoittivat, millaisia merkityksiä esimerkiksi yksilöiden maantieteellisellä sijainnilla, rodullistamisella, iällä tai seksuaalisuudella on suhteessa sukupuoleen. Opiskelijat tarkastelivat esimerkiksi heteronormatiivisuutta kriittisesti, vaikka sosiaalityön koulutuksessa pohditaan harvoin siihen liittyviä kysymyksiä (Söderström 2022). Tansaniassa suoritettu harjoittelu voi siis mahdollistaa kriittisen reflektiivisyyden sukupuolen ja seksuaalisuuden norma-

tiivisia rakenteita kohtaan sosiaalityössä. Toisaalta sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus mielletään usein toiseuttavilla tavoilla osaksi juuri länsimaisia yhteiskuntia, joissa representaatioihin liitetään myös valkoisuuden ja keskiluokkaisuuden merkityksiä (ks. Rossi 2006, 25–26; Söderström 2022). Ehdotankin, että sosiaalityön koulutuksessa tarjottaisiin vahvempia välineitä jäsentää sukupuolta intersektionaalisesti osana niin marginaaleissa paikoissa elävien yksilöiden arkea kuin sosiaalityöntekijöiden yhteiskunnallista asemaakin.

Intersektionaalisen näkökulman lisäksi tutkimuksen tulokset kertoivat työelämän sukupuolittuneista käytännöistä ja tyttöjen naistapaisista uratoiveista, jotka miellettiin tansanialaisen työkuulttuurin piirteeksi. Tämä on kiinnostavaa sitä todellisuutta vasten, että sosiaalityön naisemmistöisyys ja sukupuolijärjestys ovat todellisuutta myös Suomessa (Alanko & Orjasniemi 2018). Toisaalta opiskelijoiden tehtävänä oli tarkastella sukupuoleen liittyviä kysymyksiä harjoittelussaan Tansaniassa, jolloin tähän kontekstiin liittyvien eriarvoisuuksien kriittinen tarkastelu on luontevaa. Siitä huolimatta tutkimustuloksia voidaan tarkastella suhteessa sosiaalityön koulutukseen ja työkuulttuuriin, joka tarjoaa vähän välineitä reflektoida alan naisemmistöisyyttä

(Leskošek 2008; Petrelius 2005). Sukupuolesta voikin muodostua yksipuolinen yksilöä kategorisoiva ominaisuus, mikä ei tunnista sen rakenteellista, kulttuurista ja kompleksista luonnetta. Näin työelämän eriarvoisuus ja sukupuolijärjestys saatetaan mieltää suomalaisen sosiaalityöhön kuulumattomaksi epäkohdaksi. Sosiaalityön koulutuksen ja työ-kulttuurin olisi siis olennaista lisätä tietoisuutta sukupuolen merkityksistä sosiaalityön työyhteisöissä ja yhteiskunnallisissa valtasuhteissa.

Sosiaalityön ammatillisen kehittymisen kannalta on huomioitava, että välillä on mentävä kauas nähdäkseen lähelle: opiskelijoiden kirjoitelmat sisälsivät runsaasti kriittistä pohdintaa sukupuolen normatiivisista merkityksistä ja lähisuhdeväkivallan teemoista. Tätä voidaan miettiä suhteessa siihen, onko sukupuoleen kohdistuvia ahtaita normeja ja ihmisoikeusloukkauksia helpompaa havaita itselle vieraassa kontekstissa. Esimerkiksi naisiin kohdistuva väkivalta on merkittävä ihmisoikeusongelma myös Suomessa (FRA 2014). Samalla tyttöyttä olisi tärkeää jäsentää tietoisena siihen liitetystä kulttuurisista konstruktioista, joissa nuori ikä ja sukupuoli todentuvat seksuaalioikeuksiin liittyvissä kysymyksissä: opiskelijat kohtasivat harjoittelussaan jännitteitä suhteessa paikalliseen kontekstiin ja lapsen oi-

keuksiin. Tulkitsen Tansaniassa suoritetun harjoittelun lujittaneen sosiaalityön opiskelijoiden ammatillisia valmiuksia puolustaa haavoittuvassa asemassa eläviä yksilöitä, sillä he korostivat moninaisuuden tärkeyttä ja ihmisoikeuksien merkityksiä esimerkiksi perheiden yksityisyyteen ja lähisuhdeväkivaltaan liittyvien eettisten ristiriitatilanteiden kohdalla. Uskon näiden teemojen olevan ajankohtaisia myös Suomessa. Vaikka sosiaalityössä ei voi vain sokeasti vedota ihmisoikeuksiin (Ranta-Tyrkkö 2016), on ihmisoikeusperustaisen sosiaalityön vahvistaminen välttämätöntä yksilönvastuuta korostavalle ja talouskurin runtelehalle sosiaalityölle Suomessa.

Ihmisoikeuksien lisäksi naisten ja tyttöjen asemaa vahvistettiin sosiaalityön harjoittelun aikana esimerkiksi hoivaan liittyvillä teoilla sekä ryhmä- ja yhteisösosiaalityöllä. Tämä mahdollisti opiskelijoiden kokemuksissa valta-asemien kaventamisen ja ruohonjuuritason aktivismin. Opiskelijat siis oppivat länsimaissa tehdyn ammatillisen ja yksilökeskeisen käytännön olevan vain yksi vaihtoehto sosiaalityölle, samalla kun he kohtasivat paikallisia realiteetteja ja erilaisia työkaluita. Nämä teemat ovat tärkeitä sosiaalityön yllirajaiselle dialogille. Esimerkiksi Helmut Spitzer (2019, 578) toteaa, että kansainvälisillä sosiaalityön areenoilla olisi käytävä vah-

vempaa dialogia Afrikan maissa tehtävän sosiaalityön kanssa. Tämän dialogin keskiöön on otettava tietoisuus sukupuolesta rakenteisiin kompleksisesti kietoutuvana globaalina kysymyksenä. Opiskelijoiden kirjoitelmat kertoivat sukupuoleen ja tyttöyteen liittyvistä eriarvoisista rakenteista, jotka voivat myös muuttua. Muutos edellyttää sosiaalityöntekijöiltä ruohonjuuritason aktivis- mia, valta-asemien reflektointia ja rajat ylittävää poliittista rohkeutta.

LÄHTEET

- Alanko, Janne & Orjasniemi, Tarja (2018) Kun kukkahattutäti onkin setä. Miesainokainen sosiaalityössä. *Janus* 26(2), 140–155. <https://doi.org/10.30668/janus.60759>
- Anis, Merja (2012) Isäkuvat monikulttuurisissa lastensuojelun kohtaamisissa. Teoksessa Suvi Keskinen, Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) *Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*. Tampere: Tampereen Yliopisto, 321–348.
- Burke, Jean & Ngonyani, Balthazar (2004) A social work vision for Tanzania. *International Social Work* 47(1), 39–52. <https://doi.org/10.1177/0020872804039370>
- Butler, Judith (1990) *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.
- Clarke, Kris & Yellow Bird, Michael (2021) *Decolonizing Pathways Towards Integrative Healing in Social Work*. London & New York: Routledge, Taylor & Francis. <https://doi.org/10.4324/9781315225234>
- Fahlgren, Siv & Sawyer, Lena (2011) The power of positioning. On the normalization of gender, race/ethnicity. Nation and class positions in a Swedish social work textbook. *Gender and Education* 23(5), 535–548. <https://doi.org/10.1080/09540253.2010.511605>
- Forsberg, Hannele (2009) Tabut tiedeyhteisössä. Kulttuuriset mielikuvat oppiaineen kahleista. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola

- (toim.) *Tabujen kahleet*. Tampere: Vastapaino, 43–66.
- FRA (2014) *Violence Against Women: An EU-wide Survey. Main Results Report*. <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report> (Tarkistettu tammikuussa 2023)
- Hall, Stuart (1999) *Identiteetti*. Suom. Mikko Lehtonen & Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.
- Heikkinen, Hannu (2010) Narratiivinen tutkimus. Todellisuus kertomuksena. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*. Juva: PS-kustannus, 143–159.
- Heino, Eveliina, Kara, Hanna, Tarkiainen Laura & Tapola-Haapala, Maria (2022) Master's-level social work students' definitions of intersectionality in relation to social work practice in Finland. *Nordic Social Work Research*. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2022.2130407>
- Hicks, Stephen (2015) Social work and gender: an argument for practical accounts. *Qualitative Social Work* 14(4), 471–487. <https://doi.org/10.1177/1473325014558665>
- Hiitola, Johanna (2015) *Hallittu vanhemmuus. Sukupuoli, luokka ja etnisyys huostaanottoasiakirjoissa*. Väitöskirja. Acta Universitatis Tampereensis 2026. Tampere University Press.
- Hodgson, Dorothy (2017) *Gender, Justice, and the Problem of Culture: From Customary Law to Human Rights in Tanzania*. Bloomington: Indiana University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt2005s9m>
- Honkasalo, Veronika (2011) Pois lokeroista. Katsaus monikulttuurisuuden huomioimiseen tyttötutkimuksessa ja tyttötyössä. Teoksessa Karoliina Ojanen, Heta Mulari & Sanna Aaltonen (toim.) *Entäs tytöt? Johdatus tyttötutkimukseen*. Jyväskylä: Vastapaino, 249–268.
- Hyvärinen, Matti (2009) Analyzing narratives and story-telling. Teoksessa Pertti Alasuutari, Leonard Bickman & Julia Brannen (toim.) *The SAGE Handbook of Social Research Methods*. Lontoo: Sage Publications, 447–460. <https://doi.org/10.4135/9781446212165.n26>
- Hämeenaho, Pilvi & Koskinen-Koivisto, Eerika (2014) Etnografian ulottuvuudet ja mahdollisuudet. Teoksessa Pilvi Hämeenaho & Eerika Koskinen-Koivisto (toim.) *Moniulotteinen etnografia*. Helsinki: Ethnos Ry, 362–392.
- Hänninen, Vilma (2000) *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Väitöskirjatutkimus. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Hänninen, Vilma (2010) Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*. Juva: PS-kustannus, 160–178.
- IASSW (2014) *Global Definition of Social Work*. <https://www.iassw-aies.org/global-definition-of-social-work-review-of-the-global-definition/> (Tarkistettu tammikuussa 2023)
- Ibrahimi, Barry & Mattaini Mark (2019) Social work in Africa: decolonizing methodologies and approaches. *International Social Work* 62(2), 799–813. <https://doi.org/10.1177/0020872817742702>
- Jokinen, Eeva (2004) Sukupuoli tapana. Teoksessa Johanna Kiili & Kati Närhi (toim.) *Tutkiva sosiaalityö. Ero ja eriarvoisuus sosiaalityössä*. Helsinki: Talentia-lehti/Sosiaalityön tutkimuksen seura, 5–8.
- Juhila, Kirsi (2006) *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakaina*. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, Raija (2010) *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Tampere: Vastapaino.
- Kallio, Johanna, Blomberg, Helena & Kroll, Christian (2021) Miksi minusta tulee sosiaalityöntekijä? Tutkimus sosiaalityön pääaineopiskelijoiden ammatinvalintamotiviteista. *Yhteiskuntapolitiikka* 86(5–6), 497–508.
- Keskinen, Suvi (2004) Katkokset ja jatkumot feministisessä sosiaalityökeskustelussa. Teoksessa Marjo Kuronen, Riitta Granfelt, Leo Nyqvist & Päivi Petrelius (toim.) *Sukupuoli ja sosiaalityö*. Jyväskylä: PS-kustannus, 19–45.
- Keskinen, Suvi (2012) Kulttuurilla merkityt toiset ja universaalien kohtelun paradoksi väkivalta-työssä. Teoksessa Suvi Keskinen, Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) *Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*. Tampere: Tampereen Yliopisto, 291–320.
- Koponen, Juhani (2016) Kehityksen merkitykset. Teoksessa Juhani Koponen, Jari Lanki, Mariko Sato & Anna Kervinen (toim.) *Kehityksen tutkimus. Johdatus perusteisiin*. Helsinki: Gaudeamus, 53–70.
- Laine, Elina (2019) *Gloaali ja lokaali sukupuoli sosiaalityössä – Etnografinen tutkimus sosiaalityöstä ja sukupuolesta Tansaniassa*. Pro gradu-tutkielma, Turun yliopisto. <https://www.utupub.fi/handle/10024/146863>
- Laine, Elina (2020) Tyttöjen toimijuus Tansaniassa sosiaalityöntekijöiden tulkitsemina. *Sukupuolentutkimus* 33(3), 21–34.
- Leskošek, Vesna (2008) Introduction. Teoksessa Vesna Leskošek (toim.) *Teaching Gender in Social Work Teaching with Gender*. University of Utrecht and the Centre for Gender Studies, Stockholm University: Athena, 9–13.
- Mabeyo, Zena (2014) The development of social work education and practice in Tanzania. Teoksessa Helmut Spitzer, Janestic Twikirize & Gidraph Wairire (toim.) *Professional Social Work in East Africa. Towards Social Development, Poverty Reduction and Gender Equality*. Kampala: Fountain Publishers, 121–136.
- Mahmood, Saba (2005) *Politics of Piety. The Islamic Revival and the Feminist Subject*. Princeton: Princeton University Press.
- Manyama, William (2018) Where is developmental social work as social work practice method in Tanzania? The case of Dar es Salaam Region. *International Journal of Social Work* 5(2), 43–57. <https://doi.org/10.5296/ijsw.v5i2.13401>
- Manzanera-Ruiz, Roser & Lizárraga, Carmen (2015) Women's social movements and social development. Opportunities for social work in Tanzania. *International Social Work* 60(1), 219–233. <https://doi.org/10.1177/0020872815574132>
- Matthias, Aila-Leena (2019) Kohti kestävää taloutta. Ekososiaalinen näkökulma talousosiaalityöhön. Teoksessa Minna Zechner, Sirpa Karjalainen & Katri Viitasalo (toim.) *Avauksia talousosiaalityöstä*. Kokkola: Jyväskylän yliopisto, 33–40.
- Mattson, Tina (2014) Intersectionality as a useful tool. Anti-oppressive social work and critical reflection. *Journal of Women and Social Work* 29(1), 8–17. <https://doi.org/10.1177/0886109913510659>
- Midgley, James (1981) *Professional Imperialism: Social Work in the Third World*. London: Heinemann.
- Mikkonen, Enni (2017) *Bridges Over the Mountain Ranges - Ethnography on the Complexities of Transition in Women's Social Position in Nepalese Rural Communities*. Väitöskirjatutkimus. Acta universitatis lapponiens 354. Rovaniemi: University of Lapland.
- Mohanty, Chandra (1984) Under western eyes. Feminist scholarship and colonial discourses. *Boundary 2* 12/13(3), 333–358. <https://doi.org/10.2307/302821>
- Myumbo, Ludovick (2018) *In Search of a Better Life. Lived Experiences of Young Women Who Trade Sex for Livelihoods in Urban Tanzania*. Väitöskirja. Acta Universitatis Tampereensis 2378. Tampere: University of Tampere.
- Mäkinen, Sanna & Halonen, Terhi (2017) Januskasvoimen portinvartija. Ohjus tukena ja

kontrollina julkisissa palveluissa. Teoksessa Sanna Aaltonen & Antti Kivijärvi (toim.) *Nuoret aikuiset hyvinvointipalveluiden käyttäjinä ja kohteina*. Verkkojulkaisuja 136, Tiede. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 151–172.

Omari, Leah, Linsk, Nathan & Mason, Sally (2016) Strengthening Tanzania's social welfare workforce to provide ongoing paraprofessional support services to vulnerable children and families. Teoksessa Mel Gray (toim.) *The Handbook of Social Work and Social Development in Africa*. New York: Routledge International Handbooks, 472–489.

Opoku, Regina (2017) *Gendered Violence. Patterns and Causes of Women-to-women Violence in the Lake Zone Regions of Tanzania, East Africa*. Väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 2261. Tampere: University of Tampere.

Otiso, Kefa (2013) *Culture and Customs of Tanzania*. Santa Barbara: Greenwood/ABC-Clío.

Petrelus, Päivi (2005) *Sukupuoli ja subjektiivinen sosiaalityössä. Tulkintoja naistyöntekijöiden muistoista*. Väitöskirja. Jyväskylän studies in education, psychology and social research 266. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Polkinghorne, Donald (1995) Narrative configuration in qualitative analysis. Teoksessa Amos Hatch & Richard Wisniewski (toim.) *Life History and Narrative*. London: Taylor & Francis Group, 5–25. <https://doi.org/10.1080/0951839950080103>

Ranta-Tyrkkö, Satu (2016) Ihmisoikeudet ja sosiaalityö globaalien kriisien maailmassa. Teoksessa Maija Jäppinen, Anna Metteri, Satu Ranta-Tyrkkö & Pirkko-Liisa Rauhala (toim.) *Kansainvälinen sosiaalityö. Käsitteitä, käytäntöjä ja kehityskulkuja*. EU 2017: Sosiaalityön tutkimuksen seura, 273–300.

Ranta-Tyrkkö, Satu (2017) Sosiaalityön tulevaisuuden etiikka epävarmuuden ja ympäristökriisien maailmassa. Teoksessa Rosi Enroos, Mikko Mäntysaari & Satu Ranta-Tyrkkö (toim.) *Mielekäs tutkimus: näkökulmia sosiaalityön tutkimuksen missioihin*. Tampere: Tampere University Press, 113–138.

Rauhala, Pirkko-Liisa, Jäppinen, Maija, Metteri, Anna & Ranta-Tyrkkö, Satu (2016) Kansainvälinen, yllirajainen, globaali sosiaalityö: juuria, katoksia, uusia alkuja. Teoksessa Maija Jäppinen, Anna Metteri, Satu Ranta-Tyrkkö & Pirkko-Liisa Rauhala (toim.) *Kansainvälinen sosiaalityö. Käsitteitä, käytäntöjä ja kehityskulkuja*. Helsinki: Sosiaalityön tutkimuksen seura, 9–39.

Riitaoja, Anna-Leena, Jäppinen, Maija, Kara, Hanna, & Nordberg, Camilla (2021) Siirtolaisuus ja moninaisuus sosiaalityön yliopisto-

koulutuksen ja sosionomi (AMK)-koulutuksen opetussuunnitelmissa. *Janus* 29(3), 267–285. <https://doi.org/10.30668/janus.91702>

Rossi, Leena-Maija (2006) Heteronormatiivisuus. Käsitteen elämää ja kummastelua. *Kulttuurintutkimus* 23(3), 19–28.

Rossi, Leena-Maija (2015) *Muuttuva sukupuoli. Seksuaalisuuden, luokan ja värin politiikka*. Helsinki: Gaudeamus.

Shoola, Toni (2014) The effect of the Sub-Saharan African gender divide on the rights and status of women in a globalized world. *International Research Scape Journal* 7(1), 4–47. <https://doi.org/10.25035/irj.01.01.07>

Sosnet (2019) *Sosiaalityön koulutuksen tuottama osaaminen*. Sosnet julkaisuja 7. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.

Spitzer, Helmut (2019) Social work in East Africa. A mzungu perspective. *International Social Work* 62(2), 567–580. <https://doi.org/10.1177/0020872817742696>

Söderström, Inka (2022) Heteronormatiivisuus sosiaalityössä pakolaistaustaisten ihmisten kanssa. Teoksessa Minna Kesänen & Riikka Niemi (toim.) *Tutkiva sosiaalityö. Ympäristö ja rakenteet sosiaalityössä*. Helsinki: Talentia-lehti/Sosiaalityön tutkimuksen seura, 106–119.

Valovirta, Elina (2010) Yllirajaisen erojen politiikka. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 92–105.

Vuori, Jaana (2010) Äitiys sukupuolikysymyksenä. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 109–119.

VTM Elina Laine on sosiaalityön yliopisto-opettaja ja väitöskirjatutkija sosiaalityöiden laitoksella Turun yliopistossa. Lisäksi hän on laillistettu sosiaalityöntekijä. Laineen tutkimusintressit liittyvät sukupuolen, tyttötutkimuksen ja ekososiaalisen sosiaalityön viitekehyksiin. Väitöskirjassaan Laine tutkii tyttöjen kanssa tehtävää sosiaalityötä Tansaniassa ekososiaalisen sosiaalityön näkökulmasta. Tutkimustyön ohella Laine opettaa sosiaalityön aine- ja syventävien opintojen kursseilla.